

מדע. הלכות עבודת כוכבים פ"א ב

כסף משנה

וכו' עד שכל אברהם ושיצא אליו ע"ל. מ"ש לפי שהיו מהחבאים מהם אינה מענה שהרי נמרוד וכל מלכוהו כפרהסיה היו עובדים הללוים וכיון דהם היו מוכרים ללמים בהיותם כמ"ש חז"ל שהיה חרח מוכר ללמים. ולענין התימה שהמה יש לומר דמשיקרא ליתא שאברהם היה צביל ושם ועבר היו בלחך כנען ושם לא שיצא אברהם הללוים אלא שהיה קורא ומכריז חמונת כיחוד ושם ועבר היו מודיעים דרך ה' לתלמידים אבל לא נתעוררו לקרוא ולהכריז כמו אברהם ועל כן גדלה מעלתו ביותר: ואפילו

פ"א ג וכן ארבעים שנה הכיר אברהם את בוראו. כתב הראב"ד ח"א יש אגדה וכו' מנין עק"ב ע"ל. ואגדה זו היא ספ"ג דנדרים [ג"ז]. והגהות כהנא בשם הרמ"ך שאפשר לקיים זה וזה דבן שלם שנים היה כשהתחיל לחשוב ולשטט במחשבתו להכיר בוראו אבל כשהיה בן ארבעים השלים להכירו. ורבינו כתב העיקר שהוא גמר ההכרה דהיינו כשהיה בן ארבעים. וז"ל שהיה גורם ר' יוחנן ורבי חנינא דאמרי תרוייהו בן ארבעים שנה הכיר אברהם את בוראו ולא בן מ"ח כמו שהוא בספרים: והיה מהלך וקורא וכו' עד שהגיע לארץ כנען. כתב הראב"ד ותמה אני וכו'

העם שזו הצורה מטיבה ומריעה וראוי לעובדה וליראה ממנה. ובהניהם אומרים להם שבבעבודה זו תרבו ותצליחו ועשו כך כך ואל תעשו כך וכך. והתחילו כוזבים אחרים לעמוד ולומר שהכוכב עצמו או הגלגל

או המלאך דבר עמהם ואמר להם עבדוני בכך וכך והודיע להם דרך עבודתו ועשו כך ואל תעשו כך. ופשט דבר זה בכל העולם לעבוד את הצורות בעבודות משונות זו מזו ולהקריב להם ולהשתחוות. וכיון שארכו הימים נשתכח השם הנכבד והנורא מפי כל היקום ומדעתם ולא הכירוהו ונמצאו כל עם הארץ הנשים והקטנים אינם יודעים אלא הצורה של עץ ושל אבן וההיכל של אבנים שנתחנכו מקטנותם להשתחוות לה ולעבדה ולהשבע בשמה. והחכמים שהיו בהם כגון כהניהם וכיוצא בהן מדמין שאין שם אלוה אלא הכוכבים והגלגלים שנעשו הצורות האלו בגלגלם ולדמותן אבל צור העולמים לא היה שום אדם שהיה מכירו ולא יודעו אלא יחידים בעולם כגון חנוך ומתושלח נח שם ועבר. ועל דרך זה היה העולם הולך ומתגלגל עד שנולד עמודו של עולם והוא אברהם אבינו: ג [ה] כיון שנגמל איתן זה התחיל לשוטט בדעתו והוא קמן והתחיל לחשוב ביום ובלילה והיה תמיה היאך אפשר שיהיה הגלגל הזה נוחג תמיד ולא יהיה לו מנהיג ומי יסבב אותו. כי אי אפשר שישבב את עצמו. ולא היה לו מלמד ולא מודיע דבר אלא מושקע באור כשדים בין עובדי כוכבים הטפשים ואביו ואמו וכל העם עובדי כוכבים והוא עובד עמהם ולבו משוטט ומבין עד שהשיג דרך האמת והבין קו הצדק מתבונתו הנכונה. וידע שיש שם אלוה אחד והוא מנהיג הגלגל והוא ברא הכל ואין בכל הנמצא אלוה חוץ ממנו. וידע שכל העולם מועים ודבר שגורם להם למעות זה שעובדים את הכוכבים ואת הצורות עד

השגת הראב"ד
*וכן ארבעים שנה הכיר אברהם את בוראו. ח"א יש אגדה בן שלם שנים שנאמר עקב אשר שמע אברהם בקולי מנין עק"ב:

שאבד האמת מדעתם. [ג] *וכן ארבעים שנה הכיר אברהם את בוראו. כיון שהכיר וידע התחיל להשיב תשובות על בני אור כשדים ולערוך דין עמהם ולומר שאין זו דרך האמת שאתם הולכים בה ושיביר הצלמים והתחיל להודיע לעם שאין ראוי לעבוד אלא לאלוה העולם ולו ראוי להשתחוות ולהקריב ולנסך כדי שיכירוהו כל הברואים הבאים. וראוי לאבד ולשבר כל הצורות כדי שלא יטעו בהן כל העם כמו אלו שהם מדמים שאין שם אלוה אלא אלו. כיון שגבר עליהם בראיותיו בקש המלך להורגו ונעשה לו נס ויצא לחן. והתחיל לעמוד ולקרא בקול גדול לכל העולם ולהודיעם שיש שם אלוה אחד לכל העולם ולו ראוי לעבוד. *והיה מהלך וקורא ומקבץ העם מעיר לעיר ומממלכה לממלכה עד שהגיע לארץ כנען והוא קורא שנאמר ויקרא שם בשם ה' אל עולם. וכיון שהיו העם מתקבצין אליו ושואלין לו על דבריו היה מודיע לכל אחד ואחד כפי דעתו עד שיחזירוהו לדרך האמת עד שנתקבצו אליו אלפים ורבעות והם אנשי בית אברהם ושתל בלבם העיקר הגדול הזה וחבר בו ספרים והודיעו ליצחק בנו. וישב יצחק מלמד ומזהיר. ויצחק הודיע ליעקב ומינהו ללמד וישב מלמד ומחזיק כל הנלוים אליו. ויעקב אבינו למד בניו כולם והבדיל לוי ומינהו ראש והושיבו ביישיבה ללמד דרך השם ולשמור מצות אברהם. וצוה את בניו שלא יפסיקו מבני לוי ממינה אחר ממונה כדי שלא תשכח הלמוד. והיה הדבר הולך ומתגבר בבני יעקב ובנלוים עליהם ונעשית בעולם אומה שהיא יודעת את ה'. עד שארכו הימים לישראל במצרים וחזרו ללמוד מעשיהן ולעבוד כוכבים כמותן חוץ משבט לוי שעמד במצות אבות. ומעולם לא עבד שבט לוי עבודת כוכבים. וכמעט קט היה העיקר ששתל אברהם נעקר וחזרין בני יעקב למעות העולם ותעיותן. ומאהבת ה' אותנו ומשמרו את השבועה לאברהם אבינו עשה משה רבינו רבן של כל הנביאים ושלחו. כיון שנתבא משה רבינו ובחר ה' ישראל לנחלה הכתירן במצות והודיעם דרך עבודתו ומה יהיה משפט עבודת כוכבים וכל המועים אחריה:

השגת הראב"ד
*והיה מהלך וקורא וכו' עד שהגיע לארץ כנען שנאמר ויקרא שם בשם ה' אל עולם. ח"א ותמה אני שהיו שם שם ועבר אף לא היו מוחזין. ואפשר כי מוחזים היו ולא איכע להם שישכרו את הללוים לפי שהיו מהחבאים מהם עד שכל אברהם ושיצא אליו ע"ל:

פרק שני

א עיקר הצווי בעבודת כוכבים שלא לעבוד אחד מכל הברואים לא מלאך ולא גלגל ולא כוכב ולא אחד מארבעה היסודות ולא אחד מכל הנבראים מהן *ואע"פ שהעובד יודע שה' הוא האלהים והוא עובד הנברא הזה על דרך שעבד אנוש ואנשי דורו תחלה הרי זה עובד כוכבים. וענין זה הוא שהזהירה תורה עליו ואמרה ופן תשא עיניך השמימה וראית את השמש וגו' אשר חלק ה' אלהיך אותם לכל העמים. כלומר שמא תשוט בעין לבך תראה שאלו הן המנהיגים את העולם והם שחלק ה' אותם לכל העולם להיות חיים והווים ואינם נפסדים כמנהגו של עולם ותאמר שראוי להשתחוות להם ולעובדן. ובענין

א סוכה מה, כל המשתק שם שמים ודבר אחר נעקר מן העולם, ונפ' ד' מיתות סג:

הנהגות מיימוניות

[ה] הנה נובל לקיים גם דברי ריש לקיש דאמר בן שלם שנים היה כדלקמן בהגהה שהוא מונה משהתחיל לשוטט במחשבה ולחשוב בבוראו כדי לקיים דרש דע"ב כדלקמן ע"ב: [ג] כרבי יוחנן ורבי חנינא דאמרי תרוייהו בן מ"ח שנה הכיר אברהם את בוראו ולא כרבי ריש לקיש דאמר בן שלם שנים שנאמר עקב אשר שמע אברהם בקולי מנין עק"ב כר' אבא וכן אמר רבי אמי כר' אבא בשילוח נדרים כר' אלעזר בן ר' יב"ב שרשר כתוב בעמוד בן מ"ח שנה כאשר הגהתי וכן כתב ה"ר אלעזר בן ר' יב"ב שרשר קדושת היחוד, ע"ב:

ומלמדים בבתי מדרשות לבחין לשמור כדקדק שישמור יעקב אבינו ע"ס אבל לא מכרו עמלן להרעים כאלהם אבינו ע"ס שיהיה עמלן נגשף וישלם אותו בראש ועל כן ניתן חסד לאברהם תולדות השמים והארץ כהנכנס באברהם וספ"א קטנה כאשר היה נאמנת מעולם ועד עולם וסכוד נעלם: וכיון שהיו העם מתקבצין עד סוף הספר. כלו משורר כהגדות ובמדרשות כגמה מקומות: כעדות הכתוב ואת הנפש אשר עשו בחרן וכמו שאמרו ז"ל ביוקב את חניניו וגו' עד שאמרו במסכת ע"ז גמירי ע"ז לאברהם אבינו ארבע מאה ספרקי הוה ושיבת אליעזר עבדו גדולה משיבתו:

פ"ב עיקר הצווי עד ומה מעשים. מקלחו במדרש ומקלחו מפי הקבלה שקבל לא שקרא כסיפרי מיוחס וכיוצא כהן חלילה לו חלילה כד"ץ:

מגדל עז

כתב הראב"ד יש אגדה בן שלם שנים וכו' מנין עק"ב, ע"ל: ואני אומר האמת כי שהיו נמללים אותם בלוח ור"מ ז"ל כתב כאלו הקרובים אלא דעת הסמוך והשטות ושל שלם שנים קבלנו זה כוד נעלם וכן כענין עולם: כיון שהכיר וכו' עד אל עולם. במדרש:

וכתב הראב"ד אני תמה וכו' עד שכל אברהם ושיצא אליו ע"ל: ואני אומר אף היו בני דורן מהחבאים מהן ויהי שם המלך נקרא נמרוד לפי שהמריד בני דורו ויהי עושין ביד רמה ולא הותל לקרוא בשם ה' וכפי הגמון ואמרו ז"ל שהיו מכריזים עליהם למכרן כל וראה כי אפילו ישראל קבלו התורה כשפרצו ופרכו עול בימי אחאב ומנשה ושאר הרשעים היו עושים ביד רמה ולא היו שומעים מן הכהנים והנביאים אשר בניהם ואע"פ שהיו ערבים זה בזה ולא היו מתחבאים מהם וכל שכן בלוח וזמן אף לורך לדחוק עמלנו אלא נאמר שהיו מוחזים בקרובים שלהם כאלהם אבינו ע"ס שיהיה עמלן נגשף וישלם אותו בראש ועל כן ניתן חסד לאברהם תולדות השמים והארץ כהנכנס באברהם וספ"א קטנה כאשר היה נאמנת מעולם ועד עולם וסכוד נעלם: וכיון שהיו העם מתקבצין עד סוף הספר. כלו משורר כהגדות ובמדרשות כגמה מקומות: כעדות הכתוב ואת הנפש אשר עשו בחרן וכמו שאמרו ז"ל ביוקב את חניניו וגו' עד שאמרו במסכת ע"ז גמירי ע"ז לאברהם אבינו ארבע מאה ספרקי הוה ושיבת אליעזר עבדו גדולה משיבתו:

פ"ב ב. ואפילו להסתכל בדמות הנורה אסור. שכן פרק שו"ל (דף קמ"ט) ח"ד כהנא המהלך תחת הכורות ותחת הדיוקנות אסור לקרותו בשבת ודיוקנה עומה אף בחול אסור להסתכל בה משום שנאמר אל תפנו אל האלילים ומפרש רבינו דהיינו דיוקנות של עבודת כוכבים הן, ואם האמר אל תמריקו עליה מאי משמע אמר ר' חנן אל תפנו אל מדמיון ואל כפירות רבינו

דהיינו דיוקנות של עבודה כוכבים מאי צ"ל? משמע הא פשיטא דקרא הכי משמע שלא יפנה ויביט אל האלילים. וז"ל דמשמע ליה דאל תפנו היינו שלא יפנה ללכת בדרכיהם ולא לאסור להסתכל בצורה אחת ולהביט ציני מאי משמע ומזהיר ליה לדורות ביה אל תפנו אל מדמיון דהיינו דהסתכל בצורה העבודה כוכבים:

ובענין הזה צוה ואמר השמרו לכם פן יפתה לבבכם. כלומר שלא תטעו בהרהור הלב לעבוד אלו להיות סרסור ביניכם ובין הבורא: ב. ספרים רבים חברו עובדי כוכבים בעבודתה היאך עיקר עבודתה ומח מעשיה ומשפטיה. צונו הקב"ה שלא לקרות באותן הספרים כלל ולא נהרהר בה ולא בדבר מדבריה. ואפילו להסתכל בדמות הצורה אסור שנאמר אל תפנו אל האלילים. ובענין הזה נאמר ופן תדרוש לאלהיהם לאמר איכה יעבדו שלא תשאל על דרך עבודתה היאך היא אע"פ שאין אתה עובדה שדבר זה גורם להפנות אחריה [א] ולעשות כמה שהן עושין שנאמר ואעשה כן גם אני: ג. וכל הלאוין האלו בענין אחד הן והוא שלא יפנה אחר עבודת כוכבים וכל הנפנה אחריה בדרך שהוא עושה בו מעשה הרי זה לוקה. ולא עבודת כוכבים בלבד הוא שאסור להפנות אחריה במחשבה אלא כל מחשבה שהוא גורם לו לאדם לעקור עיקר מעיקרי התורה מזהירין אנו שלא להעלותה על לבנו ולא נסיה דעתנו לכך ונחשוב ונמשך אחר הרהורי הלב. מפני שדעתו של אדם קצרה ולא כל הדעות יכולין להשיג האמת על בוריו. ואם ימשך כל אדם אחר מחשבות לבו נמצא מחריב את העולם לפי קוצר דעתו. כיצד פעמים יתור אחר עבודת כוכבים ופעמים יחשוב ביחוד הבורא שמא הוא שמא אינו. מה למעלה ומה למטה מה לפניו ומה לאחור. ופעמים בנבואה שמא היא אמת שמא אינה. ופעמים בתורה שמא היא מן השמים שמא אינה. ואינו יודע המדות שידין בהן עד שידע האמת על בוריו ונמצא יוצא לידי מינות. ועל ענין זה הזהירה תורה ונאמר בה ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם אשר אתם זונים. כלומר לא ימשך כל אחד מהם אחר דעתו הקצרה וידמה שמחשבתו משנת האמת. כך אמרו חכמים אחרי לבבכם זו מינות ואחרי עיניכם זו זנות. ולאו זה אע"פ שהוא גורם לאדם למרדו מן העולם הבא אין בו מלקות: ד. מצות עבודת כוכבים כנגד המצות כולן היא שנאמר וכי תשגו ולא תעשו את כל המצות וגו' ומפי השמועה למדו שבעבודת כוכבים הכתוב מדבר. הא למדת שכל המודה בעבודת כוכבים כופר בכל התורה כולה ובכל הנביאים ובכל מה שנצטוו הנביאים מאדם ועד סוף העולם שנאמר מן היום אשר צוה ה' והלאה לדורותיכם. וכל הכופר בעבודת כוכבים מודה בכל התורה כולה ובכל הנביאים ובכל מה שנצטוו הנביאים מאדם ועד סוף העולם והוא עיקר כל המצות כולן: ה. *ישראל שעבד עבודת כוכבים הרי הוא כעובד כוכבים לכל דבריו ואינו כישראל שעבד עבירה שיש בה סקילה. מומר לעבודת כוכבים הרי הוא מומר לכל התורה כולה. וכן האפיקורסים מישראל אינן כישראל לדבר מן הדברים ואין מקבלים אותם בתשובה לעולם שנאמר כל באיה לא ישובו ולא ישיגו ארחות חיים. והאפיקורסים הם התרים אחר מחשבות לבם בסכלות דברים שאמרנו עד שנמצאו עוברים על גופי תורה להכעיס בשאט בנפש ביד רמה ואומרים שאין בזה עון. ואסור לספר עמהן ולהשיב עליהן תשובה כלל שנאמר ואל תקרב אל פתח ביתה. ומחשבה של אפיקורוס לעבודת כוכבים: ו. כל המודה בעבודת כוכבים שהיא אמת אע"פ שלא עבדה הרי זה מחרף ומגדף את השם הנכבד והנורא. ואחד העובד עבודת כוכבים ואחד המגדף את ה' שנאמר והנפש אשר תעשה ביד רמה מן האזרח ומן הגר את ה' הוא מגדף. לפיכך תולין עובד עבודת כוכבים כמו שתולין [ג] את המגדף ושניהם נסקלין

ג. ולא עבודת כוכבים בלבד הוא שאסור לפנות אחריה וכו'. הנגיף (דף י"ח) פ' אין דורשין כל המסתכל בצרעתה דברים ראוי לו כאלו לא בלעולם מה למעלה מה למטה מה לפניו מה לאחור. ויתר דבריו הם מנאמרים: כך אמרו חכמים אחרי לבבכם וכו'. בסוף פ"ק דברכות (דף י"ג). ומ"ש שאין בו מלקות, על הכלל שדבריו לאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו:

ד. מצות עבודת כוכבים כנגד כל המצות וכו'. בפרק שני דהוריות (דף ח) ובספרי פרשת שלח:

ה. ישראל שעבד עבודת כוכבים וכו'. פ"ק דהולין (דף ד') אפיקורס דמומר לעבודת כוכבים הוי מומר לכל התורה כולה. ויבט לשון רבינו כך הוא ישראל שעבד עבודת כוכבים הרי הוא כעובד כוכבים לכל דבריו כענין שנאמר שמומר לעבודת כוכבים הרי הוא מומר לכל התורה כולה. והאריך יאסור זה ח"פ

לפיכך תולין וכו' ופניהם נסקלין. כך פשוט במשנה פרק גמרא דין (דף מ"ה): אין

ומה לאחור. ופעמים בנבואה שמא היא אמת שמא אינה. ופעמים בתורה שמא היא מן השמים שמא אינה. ואינו יודע המדות שידין בהן עד שידע האמת על בוריו ונמצא יוצא לידי מינות. ועל ענין זה הזהירה תורה ונאמר בה ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם אשר אתם זונים. כלומר לא ימשך כל אחד מהם אחר דעתו הקצרה וידמה שמחשבתו משנת האמת. כך אמרו חכמים אחרי לבבכם זו מינות ואחרי עיניכם זו זנות. ולאו זה אע"פ שהוא גורם לאדם למרדו מן העולם הבא אין בו מלקות: ד. מצות עבודת כוכבים כנגד המצות כולן היא שנאמר וכי תשגו ולא תעשו את כל המצות וגו' ומפי השמועה למדו שבעבודת כוכבים הכתוב מדבר. הא למדת שכל המודה בעבודת כוכבים כופר בכל התורה כולה ובכל הנביאים ובכל מה שנצטוו הנביאים מאדם ועד סוף העולם שנאמר מן היום אשר צוה ה' והלאה לדורותיכם. וכל הכופר בעבודת כוכבים מודה בכל התורה כולה ובכל הנביאים ובכל מה שנצטוו הנביאים מאדם ועד סוף העולם והוא עיקר כל המצות כולן: ה. *ישראל שעבד עבודת כוכבים הרי הוא כעובד כוכבים לכל דבריו ואינו כישראל שעבד עבירה שיש בה סקילה. מומר לעבודת כוכבים הרי הוא מומר לכל התורה כולה. וכן האפיקורסים מישראל אינן כישראל לדבר מן הדברים ואין מקבלים אותם בתשובה לעולם שנאמר כל באיה לא ישובו ולא ישיגו ארחות חיים. והאפיקורסים הם התרים אחר מחשבות לבם בסכלות דברים שאמרנו עד שנמצאו עוברים על גופי תורה להכעיס בשאט בנפש ביד רמה ואומרים שאין בזה עון. ואסור לספר עמהן ולהשיב עליהן תשובה כלל שנאמר ואל תקרב אל פתח ביתה. ומחשבה של אפיקורוס לעבודת כוכבים: ו. כל המודה בעבודת כוכבים שהיא אמת אע"פ שלא עבדה הרי זה מחרף ומגדף את השם הנכבד והנורא. ואחד העובד עבודת כוכבים ואחד המגדף את ה' שנאמר והנפש אשר תעשה ביד רמה מן האזרח ומן הגר את ה' הוא מגדף. לפיכך תולין עובד עבודת כוכבים כמו שתולין [ג] את המגדף ושניהם נסקלין

השגת הראב"ד
ישראל שעבד וכו' לכל דבריו. א"ל אע"פ אסור לאדם ממונו בידים מידיו דהוא אסור אבל אם נשא עובדת כוכבים ואין לו זרע כבר ודאי מותר לאכדו בידים או לטלו מעליו:

על גופי תורה להכעיס בשאט בנפש ביד רמה ואומרים שאין בזה עון. ואסור לספר עמהן ולהשיב עליהן תשובה כלל שנאמר ואל תקרב אל פתח ביתה. ומחשבה של אפיקורוס לעבודת כוכבים: ו. כל המודה בעבודת כוכבים שהיא אמת אע"פ שלא עבדה הרי זה מחרף ומגדף את השם הנכבד והנורא. ואחד העובד עבודת כוכבים ואחד המגדף את ה' שנאמר והנפש אשר תעשה ביד רמה מן האזרח ומן הגר את ה' הוא מגדף. לפיכך תולין עובד עבודת כוכבים כמו שתולין [ג] את המגדף ושניהם נסקלין

א. סמ"ג לאוין יד: ב. שם טו:

לחם משנה

וראה דכוננו לומר שאלו לא נקבל אותם לפי שהוא דבר קשה שיחזיר שמי שחזר הוא מן מחמת כפיית ידיו וזה שלא מה ודאי שלא שז כהנון כדאמרין בגמרא גבי ההיא איתתא דלא מהא משום דלא הדרא שפיר ולכך ודאי אין מקבלין אותו ומתקין אותו ששז דודאי לא שז דאם היה שז היה מה אכל ודאי שאפשר לו לשז ואם שז יש לו חלק לעו"ב. וזהו שכתב בהלכות תשובה שאם שז האדם מרשעו שהשובה מתקבלת כלומר האל יתברך היודע ששז בלב שלם מקבל תשובתו: ואסור לספר עמהן כו' שנאמר ואל תקרב אל פתח ביתה. גמ' איתא דהא חרי לישני לחד לישנא אחרי הרחק

פ"ב ה. וכן האפיקורסים מישראל אינם כישראל וכו'. בפ"ק דע"ז (דף י"ח) אמרו כל צדיק לא ישובו ולא ישיגו ארחות חיים וכי מאחר שלא שבו היכן ישיגו הכי קאמר ואם ישובו לא ישיגו ארחות חיים למימרא דכל דפריש ממינות מייט וכו' משמע מהם דלפניו להם לשז אלא שמי שהוא שז מן מחמת כפיית ידיו וזרע לבו וכן רבינו בפ"ג מהלכות תשובה אחרי שכתב (מה שהובא) בגמ' וכל המכירים בצורתו הפרק כתב ד"ל שכל אחד מהם אין להם חלק לעולם הבא כשמת בלא תשובה אבל שז מרשעו כו' משמע שאפשר לו לשז וא"כ קשה מה שכתב כאן ואין מקבלין אותו.

הנהגות מיימוניות

ציונו הקב"ה שלא לקרות באותן ספרים עד לפי קוצר דעתו. במסכת שבת פ' שו"ל (דף קמ"ט) ובספרי בסוף אל תפנו אל האלילים, פרק חלק (דף ק') עיקרו והשאר ביאור יפה ולפי התלמוד. וביאור הלאוין והמלקות דקדק מדיוק התלמוד פ"ק דעירובין (דף י"ז) וכן פ' ר"מ בספר המצות: כיצד פעמים עד מה לאחור עד משנת האמת. בחגיגה פרק אין דורשין (דף י"ח) והשאר ביאור יפה ודברים שזכרנו לעיל: מצות עבודת כוכבים: עד כל המצות כולן. פ"ג דנדרים (דף ס"ט): ישראל שעבד וכו' עד ומומר לעבודת כוכבים עד כולם. פ"ק דהולין (דף ד') ובסוף סויות וזכמה מקומות: וכתב הראב"ד ז"ל אע"פ וכו'. לטעמו מעליו ע"כ. ואינו אומר שזה אף כעובד כוכבים כן וכבר ביאר דינו לפנינו בהלכות אלו. ומה שהתיר ראב"ד ז"ל מפני שסוף כמזל מידו וזהו כמה דלא נפיק מייט זרעא דמעלי אלא שקשה ליה הא דק"ל עובד כוכבים זורע את אביו דבר תורה וכן נמי אפסר דנפיק מזורע וזרעא דמעלי אלא א"כ יהיה כשם ויכא כי אין איש וכו' שדרשו רבותינו ז"ל: וכן המיטין כו' עד ארחות חיים. פ' לפני אידיון (דף י"ז): והמיטין הם התרים כו' עד שאין בזה עון. פ' חלק (דף ק'): ואסור לספר עמהן כו'. פרק לפני אידיון שם: כל המודה כו' עד כוסרין בעיקר הם. פ' ראשון דכריתות (דף ג):

[א] בתוספתא שנינו לא ישייל אדם עם תועים וכו' עד ואפילו ירא מפני לסטים ורוח רעה שנאמר לא תלכו אחרי אלהים אחרים: [ב] כהכמים ודלא כרבי אליעזר דאמר כל הנסקלין נתלין:

מכלל התלמוד: כך אמרו חז"ל אחרי לבבכם כו' עד מלקות. פ"ק דע"ז (דף י"ז) וכדאסיקא כוליו התלמוד לאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו: מצות עבודת כוכבים: עד כל המצות כולן. פ"ג דנדרים (דף ס"ט): ישראל שעבד וכו' עד ומומר לעבודת כוכבים עד כולם. פ"ק דהולין (דף ד') ובסוף סויות וזכמה מקומות: וכתב הראב"ד ז"ל אע"פ וכו'. לטעמו מעליו ע"כ. ואינו אומר שזה אף כעובד כוכבים כן וכבר ביאר דינו לפנינו בהלכות אלו. ומה שהתיר ראב"ד ז"ל מפני שסוף כמזל מידו וזהו כמה דלא נפיק מייט זרעא דמעלי אלא שקשה ליה הא דק"ל עובד כוכבים זורע את אביו דבר תורה וכן נמי אפסר דנפיק מזורע וזרעא דמעלי אלא א"כ יהיה כשם ויכא כי אין איש וכו' שדרשו רבותינו ז"ל: וכן המיטין כו' עד ארחות חיים. פ' לפני אידיון (דף י"ז): והמיטין הם התרים כו' עד שאין בזה עון. פ' חלק (דף ק'): ואסור לספר עמהן כו'. פרק לפני אידיון שם: כל המודה כו' עד כוסרין בעיקר הם. פ' ראשון דכריתות (דף ג):

ואלו הן דיוני המגדף עד ונוקב שם ה' מות ויומת. פרק ד' מיתות (דף ל"ו) ובספרי וכן פירש רמ"ב בספר המצות: על השם המיוחד כו' עד הוא נסקל. ס' ארבע מיתות (דף ל"ה) וס' שבעות העדות (דף ל"ו) ובספרי: אזהרה של מגדף מנין עד כזה שמעתי. במיתות ארבע ארבע מיתות (דף ל"ו) וכן העדות (דף ל"ו) והעדות חכמי גונויל לרמ"ב הלוי ז"ל דראיתו ארבע מיתות עד המיוחדין. ס' שבעות העדות (דף ל"ו) וכן העדות חכמי גונויל לרמ"ב הלוי ז"ל דראיתו ארבע מיתות עד המיוחדין. ס' שבעות העדות (דף ל"ו) וכן העדות חכמי גונויל לרמ"ב הלוי ז"ל דראיתו ארבע מיתות עד המיוחדין.

כו' עד ולא חשדום. עקרו במכילתא ונהינת טעמו כטוב שכלו: בד"א בשאר עבודות עד חורק ומנסך אחד הוא. הכל במכילתא וס' ארבע מיתות (דף ס' ס"א):